

BULLETIN OF ECONOMIC THEORY AND ANALYSIS

Journal homepage: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/beta>

Büyüme ve Yolsuzluk İlişkisinin Analizi: Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği

Semih ÇETİN <https://orcid.org/0000-0003-3290-1375>

To cite this article: Çetin, S. (2022). Büyüme ve Yolsuzluk İlişkisinin Analizi: Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 7(1), 225-238.

Received: 07 June 2022

Accepted: 26 June 2022

Published online: 30 Jun 2022

©All right reserved

Bulletin of Economic Theory and Analysis

Volume VII, Issue 1, pp. 225-238, 2022

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/beta>

Original Article / Araştırma Makalesi

Received / Alınma: 07.06.2022 Accepted / Kabul: 26.06.2022

Büyüme ve Yolsuzluk İlişkisinin Analizi: Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği*

Semih ÇETİN^a

^aArş. Gör. Dr. Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, Çorum, TÜRKİYE

<https://orcid.org/0000-0003-3290-1375>

ÖZ

1980'lere kadar yolsuzluk kavramı genellikle sosyoloji, siyaset bilimi ve ceza hukuku alanlarında araştırılmıştır. Daha sonraları, bir kamusal başarısızlık olarak görülmeye başlanan yolsuzluğun ekonomik performansla olan bağlantısının gittikçe belirginleşmesiyle birlikte özellikle kamu ekonomisi alanında çalışan iktisatçılar ilgilerini bu alana çevirmişlerdir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için yolsuzluk kavramının ve büyüme dinamiklerinin araştırılması önem taşımaktadır. Bu tartışmaya katkı yapmak amacıyla çalışmada yolsuzluğun büyüme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Söz konusu ilişki 2002-2019 yılları arasında 27 gelişmekte olan ülke için tam değiştirilmiş en küçük kareler (FMOLS) yöntemiyle araştırılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular, büyüme ve yolsuzluk arasında negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin var olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler
Yolsuzluk, Büyüme,
Panel Veri Analizi
(FMOLS)

JEL Kodu
D73, H11, C23, O47.

İLETİŞİM Semih ÇETİN ✉ semihcetin@hitit.edu.tr Hitit Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, Çorum, TÜRKİYE

* Bu çalışma Fisceconomia International Congress on Social Sciences Fscongress 2021: Economic, Social and Political Impacts of COVID-19 Pandemic, konferansında Dr. Semih Çetin tarafından sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

Analysis of the Relationship Between Growth and Corruption: Evidence From Developing Countries

ABSTRACT

Until the 1980s, the concept of corruption has been generally studied in the fields of sociology, political science and criminal law. Later, As the link between corruption, which was seen as a government failure, and economic performance has become increasingly evident, economists working in the field of public finance have turned their attention to this field. It is important to investigate the concept of corruption and growth dynamics, especially for developing countries. In order to contribute this discussion, the paper examines the effect of corruption on growth. This relationship is investigated by fully modified least squares (FMOLS) method for a sample of 27 developing countries between 2002 and 2019 period. The findings of the study suggest that there is a negative and statistically significant relationship between growth and corruption.

Keywords

Corruption, Growth, Panel Data Analysis (FMOLS)

JEL Classification

D73, H11, C23, O47

1. Giriş

Yolsuzluk yeni bir olgu değildir. İki bin yıl öncesi Hindistan'ından, 700 yıl öncesinin ortaçağına kadar giden bir geçmişe sahiptir (Tanzi, 1998: 559). Yakın zamana kadar yolsuzluk kavramı genellikle sosyoloji, siyaset ve hukuk alanlarında araştırılmıştır. Peki ne olmuştur da özellikle 1990'lar ile birlikte yolsuzluk olgusu tüm dünyada daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır? Bu sorunun cevabı çok net olmamakla birlikte, bir kamusal başarısızlık olarak görülmeye başlanan yolsuzluğun ekonominin temellerini etkileme kabiliyeti olduğunun anlaşılması ile birlikte iktisatçıların ilgilerini bu alana çevirdikleri söylenebilir.

Literatürde bazı araştırmacılar yolsuzluğun büyüme üzerinde pozitif bir etkisinin olduğundan söz etseler de çalışmaların önemli bir kısmı yolsuzluğun ekonomik büyümeyi negatif etkilediğini ifade etmektedir. Dünya ülkelerine bakıldığında geri kalmışlık ve yolsuzluğun bir arada yer aldığı görülmektedir (Mo, 2001: 611). Ayrıca geri kalmış ülkelerde yolsuzluğun sosyal maliyetlerinin de çok büyük olabileceği belirtilmektedir. Çünkü yatırımlar, yolsuzluk yapılmasına uygun alanlarda (gizlilik sağlanabilecek altyapı yatırımları ve savunma gibi) yoğunlaşırken, eğitim ve sağlık gibi yolsuzluk imkanının düşük olduğu alanlara daha az yapılmaktadır (Shleifer ve Vishny, 1993: 615). Bu durumun, büyüme üzerinde negatif etkisinin olacağı öngörülebilir.

Yolsuzluk tanımı yapılırken genellikle kamu görevlilerinin kişisel çıkarları için, görevlerini kötüye kullandıkları belirtilmektedir (Bardhan, 1997: 1321). Dünya Bankası, yolsuzluğu kamu

gücünün özel çıkar için kötüye kullanılması olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan, özel sektör faaliyetlerinde yolsuzluğun olmayacağı sonucuna varılmamalıdır. Özellikle büyük özel işletmelerde, örneğin tedarikte ve hatta işe alımda yolsuzluğun mevcut olduğu bilinmektedir (Tanzi 1998: 564).

Günümüzün gelişmiş ülkeleri, yolsuzluk olgusu ile uzun yıllar önce karşılaşmışlardır. Yakın tarihte ise söz konusu ülkelerde yolsuzluğun oldukça azaldığı gözlemlenmektedir (Myrdal, 1977: 173). Diğer taraftan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, yolsuzluğun görece yaygın olduğu bilinmektedir. Yolsuzluğun güveni aşındırdığı, demokrasiyi zayıflattığı, ekonomik gelişmeyi engellediği, eşitsizliği, yoksulluğu, sosyal bölünmeyi ve çevresel krizleri derinleştirdiği ileri sürülmektedir. Yolsuzluğun sebep olabileceği bu olumsuzluklar, halihazırda kalkınma problemleri yaşayan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler açısından fazlasıyla önem arz etmektedir (Mauro, 1995: 706).

Yolsuzluğun artmasının temel sebepleri arasında, yönetimlerin karar alma süreçlerindeki şeffaflığı kaybetmesi ve süreç içerisinde kontrol ve denge unsurlarının işlevlerini yerine getirmemesi gösterilmektedir. Ayrıca bu durum, keyfi karar almayı teşvik ederek yolsuzluğa zemin hazırlamaktadır (Keefer ve Knack, 1997: 594). Ek olarak, yolsuzluğun az gelişmişlikle alakası olduğu savını destekler bir şekilde, şeffaflık ve hesap verilebilirlik eksikliklerinin bu ülkelerde görece daha fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Ekonomik büyümenin belirleyicileri iktisat literatüründeki en önemli tartışma alanlarından birini oluşturmaktadır (Çetin, 2020: 352). Literatürde bu belirleyiciler arasında yoksulluğun da olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede çalışmada yolsuzluğun büyüme üzerine olan etkisi araştırılmıştır. Bu etki 27 gelişmekte olan ülkenin 2002-2019 yıllarına ait verileri kullanılarak heterojen panel eşbütünleşme yaklaşımı ile incelenmiştir. Çalışma üç ana başlıktan oluşmakta olup birinci başlık altında yolsuzluğun büyüme üzerine olan etkilerine yönelik literatüre, ikinci başlık altında tahmin yöntemi ve elde edilen sonuçlara ilişkin açıklamalara, üçüncü ve son bölümde ise elde edilen temel bulgulara ilişkin değerlendirmeler ve önerilere yer verilmiştir.

2. Literatür Taraması

Literatürde yolsuzluğun ekonomi üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların çoğunluğu, yolsuzluk ve büyüme ilişkisine odaklanmıştır. Bu ilişkiyi ortaya koyan çalışmalar arasında temel olarak iki görüş söz konusudur. İki görüş arasındaki farklılık, yolsuzluğun etkinliği artırıp

artırmayacağı ve büyümeyi hangi yönde etkileyeceği çerçevesinde şekillenmiştir. Erken dönem çalışmalarda, yolsuzluğun etkinliği artırabileceği ve büyümeyi pozitif etkileyebileceği savunulurken, son 30 yıldaki çalışmalar genellikle aksini iddia etmektedir. Yolsuzluğun büyümeyi olumlu etkilediğini savunan yazarlar Leff (1964), Nye (1967), Huntington (1968), Friedrich (1972) yolsuzluğun sıkı kısıtlamalara tabi olan firmaların bürokrasinin çarklarını yağlayarak GSYH'nın büyümesinin önündeki engelleri kaldıracaklarını ve büyümenin sağlanacağını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca kamu politikalarının firmalar arasındaki rekabeti ve dolayısıyla toplam çıktıyı kısıtlayıcı yapıda olabileceği, yolsuzluğun da bu kısıtı ortadan kaldırabileceği belirtilmiştir. Benzer şekilde Lui (1985) ve Acemoğlu ve Verdier (1998), yolsuzluğun, devlet hizmetlerinin daha verimli ve hızlı bir şekilde ifa edilmesini teşvik eden bir olgu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüşün aksine Myrdal (1977) yolsuzluğun işleri hızlandırmak yerine, daha fazla rüşvet almak isteyen memurların görevlerini daha uzun sürede tamamlamalarına sebep olacağını belirtmektedir. Buna ek olarak Acemoğlu ve Verdier (1998), yolsuzluğun önlenmesinin de belirli bir maliyeti olduğu için ikinci en iyi durumda, optimum bir yolsuzluk seviyesinin kabul edilebileceğini belirtmiştir.

Yolsuzluğun ekonomik büyümeyi neden olumsuz etkileyebileceği ile ilgili Shleifer ve Vishny (1993) iki temel sebep göstermiştir. Birincisi, rüşvetin kurumlarda yaygınlaşmasına sebep olan zayıf bir merkezi hükümetin varlığı (bu zayıflık ülkede yatırım yapmanın maliyetini artırarak ekonomik büyümeyi yavaşlatabilir) ikincisi ise yolsuzluğun doğasında yer alan gizli olma durumudur. Bu durumun, yatırımları eğitim ve sağlık gibi projelerden, savunma ve altyapı gibi yapılacak yolsuzluğu gizleyebilme imkanı daha yüksek olan, projelere kaydırılmasına sebep olacağı ifade edilmiştir.

Literatürdeki ilgili ampirik çalışmalar genellikle yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini sonucuna ulaşmıştır. Konuyu inceleyen ilk ampirik çalışmalardan biri olan Mauro (1995), 1960-1985 yıllarını arasındaki dönemi 70 ülke için incelemiş ve yolsuzluğun doğrudan (kaynakların sektörler arasında etkin olamayan şekilde dağıtılmasına yol açarak) ve dolaylı olarak büyümeyi olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Mauro, bürokrasinin ne kadar fazla olduğuna bakılmaksızın, yolsuzluğun yatırım oranını düşürdüğünü ortaya koymuştur. Buradan hareketle, Levine ve Renelt (1992) ile de paralel olarak, büyümenin önemli bir belirleyicisi olan yatırımlardaki azalmanın da büyümeyi olumsuz etkilediğini ifade etmiştir (dolaylı etki). Keefer ve Knack (1997) ise çalışmalarında gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin zaman içerisinde, gelişmiş ülkelere göre daha hızlı büyüyerek onları yakalayabilecekleri savını incelemiştir. Sonuç

olarak söz konusu yakınsamanın gerçekleşmediği görülmüş ve bunun sebepleri araştırılmıştır. Buna göre, içerisinde yolsuzluk göstergesinin de yer aldığı kurumsal faktörlerin, ülkelerin büyüme oranları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmış, gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerin düşük kurumsal kalitelerinin büyümeyi yavaşlattığı ifade edilmiştir. Diğer taraftan Mauro (1998) 1982-1995 yılları arasında yaklaşık 100 ülke için yaptığı çalışmada, yolsuzluk ve kamu harcama bileşimi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve yolsuzluğun kamu harcama bileşimlerini değiştirerek eğitim harcamalarını azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun sebebini, yozlaşmış hükümetlerin bazı harcama kalemleri için rüşvet toplamayı diğerlerine göre daha kolay bulmaları olarak açıklanmıştır. Son olarak da yolsuzluk ile eğitim harcamaları arasındaki negatif ilişkinin, eğitim harcamalarının ekonomik büyümenin önemli bir belirleyici olması sebebiyle, söz konusu ilişkiden büyümenin de olumsuz etkileneceğini belirtmiştir. Benzer şekilde Tanzi (1998) yolsuzluğun, piyasaları ve kaynak tahsisini bozacağını ve bu nedenle ekonomik verimliliğin ve büyümenin azalmasının mümkün olduğunu ifade etmiştir*. Gupta vd. (2002)'de 1980-1997 dönemi için yolsuzluğun yoksulluk ve gelir dağılımı üzerine olan etkisi incelenmiş, sonuç olarak yolsuzluğun yoksulluk, gelir dağılımı ve büyüme üzerinde olumsuz etkilerinin söz konusu olduğunu bulmuştur. Özellikle büyüme üzerindeki olumsuz etkinin yoksul kesimler üzerinde daha büyük baskı yarattığı ifade edilmiştir. Swaleheen (2011), 1984-2007 yılları için 117 ülkenin yer aldığı çalışmada, yolsuzluğun büyüme üzerindeki etkisini ve yatırımların bu ilişkideki rolünü incelemiştir. Sonuç olarak yolsuzluğun büyüme üzerindeki, yatırım ve diğer kanallar üzerinden aktarılan, dolaylı etkisinin yanı sıra doğrudan etkisinin de var olduğu oraya konulmuş ve bu doğrudan etkinin negatif olduğu belirtilmiştir.

Meon ve Sekkat (2005)'de, 1970-1998 yılları arasında 71 ülkeyi kapsayan bir örnekleme, yolsuzluğun büyüme ve yatırım üzerindeki etkisi ile yönetim kalitesi arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Önceki çalışmalarda olduğu gibi, yolsuzluğun hem büyüme hem de yatırım üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan yolsuzluğun büyüme üzerine olan negatif etkisinin, yatırımlar üzerine olan olumsuz etkisinden bağımsız olarak gerçekleştiği vurgulanmıştır. Ancak bu etkilerin, yönetim kalitesine bağlı olarak farklılık gösterdiği; yönetim kalitesi bozulduğunda daha da derinleşme eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluğun büyüme üzerindeki etkisinin, düşük kurumsal kalite

---

* Yolsuzluk, piyasalar ve kaynak tahsisi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Tanzi, 1998: 583)

sebebiyle daha büyük olmasını beklemek yanlış olmayacaktır. Aidt vd. (2008) ise çalışmada politik hesap verilebilirliğin yolsuzluk ve büyüme üzerindeki etkisini hem teorik hem de ampirik modeller çerçevesinde incelemiştir. Sonuç olarak, yönetim sistemlerine özgü farklılıkların önemli olduğu belirtilmiş ve zayıf kurumlara sahip yönetimlerde yolsuzluğu etkisinin çok zayıf olduğu veya hiç olmadığı bulunmuştur. Ayrıca sonuçlar göstermiştir ki, yolsuzluğun büyüme üzerindeki etkisi yönetimlere özgü özelliklere göre farklılık göstermektedir. Kurumsal kalitenin yüksek olduğu ülkelerde yolsuzluğun büyüme üzerindeki olumsuz etkisinin de daha fazla olduğu görülmüştür. Erlich ve Lui (1999) yolsuzluk ve büyüme arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmada, yolsuzluğun büyümeyi azaltıcı etkilerinin, beşeri sermayenin düşük olduğu, düşük gelir seviyesine sahip ülkelerde daha fazla olduğunu ifade etmektedir.

Konu ile ilgili diğer önemli bir husus, yolsuzluğun büyümeyi hangi kanallar üzerinden etkilediğidir. Literatürdeki çalışmalarda genellikle yatırım, okullaşma, ticaret politikası ve politik istikrar gibi dolaylı kanalların varlığını ileri sürülmektedir (Pellegrini ve Gerlagh, 2004: 429). Mo (2001) 1970-1985 yılların arasındaki dönem için 54 ülkenin yer aldığı çalışmada, yolsuzluğun büyüme üzerindeki etkisini ve bu etkinin aktarım kanallarını incelemiştir. Sonuç olarak yolsuzluk ile büyüme arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Bunun yanında yolsuzluğun büyümeyi etkilediği en önemli kanalın siyasi istikrarsızlık[†] olduğu ifade edilmiştir. Diğer kanallar ise beşeri sermaye seviyesi (beşeri sermayenin düşmesi ile birlikte azalan verimliliğin büyümeyi olumsuz etkilediği ileri sürülmektedir ve özel yatırımlar olarak belirtilmiştir (Mo, 2001: 74). Pellegrini ve Gerlagh (2004) ise Mo (2000, 2001) çalışmalarında geliştirilen yöntemi kullanarak yolsuzluğun büyümeyi etkilediği düşünülen doğrudan ve dolaylı aktarım kanallarını ampirik olarak incelemiştir. Özellikle, yolsuzluğun yatırım, eğitim, ticaret politikası ve siyasi istikrar üzerindeki etkisine odaklanarak ve bu kanalların yolsuzluğun büyüme üzerindeki genel olumsuz etkisine katkı sağlayıp sağlamadığını araştırmışlardır. Çalışmada, yolsuzluğun yatırımlar ve ticaret politikaları üzerindeki etkileri ile büyümeyi yavaşlattığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Hodge vd. (2011)'de yolsuzluğun büyümeyi dolaylı olarak etkilediği aktarım kanallarını incelemiştir. Çalışma sonucunda iki zıt etkinin varlığını ortaya konulmuştur. Yolsuzluğun yatırım, beşeri sermaye ve

---

[†] Literatürde de ifade edildiği gibi yolsuzluk, eşitsizliğin artması için fırsat yaratmakta, üretken faaliyetlerin geri dönüşlerini azaltmakta ve dolayısıyla rant kollama ve yolsuzluk faaliyetlerini daha cazip hale getirmektedir. Diğer taraftan eşitsizliğin artması sadece yoksul bireylerde hayal kırıklığı yaratmakla kalmaz, aynı zamanda üretkenlik artışını, yatırımları ve iş fırsatlarını da azaltır. Bu faktörlerin bir araya gelerek sosyopolitik istikrarsızlık yarattığı ileri sürülmektedir (Mo, 2001: 74).

siyasi istikrarsızlık üzerindeki olumsuz etkileriyle büyümeyi yavaşlattığı diğer taraftan kamu tüketim harcamalarını azaltıp, ticarete açıklığı artırarak (düşük bir anlamlılık seviyesinde) büyümeyi teşvik ettiği ileri sürülmektedir. Yolsuzluğun büyüme üzerindeki etkisinin bu iki zıt etkinin nihai sonucuna bağlı olduğu belirtilmiştir. Son olarak, Vaal ve Ebben (2011) yaptıkları çalışmada, yolsuzluğun büyüme üzerine iki ayrı etkisi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Birincisi, yolsuzluğun doğrudan etkisi (örneğin kaynakların etkin olmayan tahsisi), ikincisi de kurumsal çerçevede üzerindeki dolaylı etkisidir. Dolaylı etkinin büyümeyi olumlu etkileyeceğini, doğrudan etkinin ise olumsuz etkileyeceğini belirten çalışmada, yolsuzluğun büyüme üzerindeki net etkisinin bu iki etkiden hangisinin ön plana çıkacağına bağlı olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple, “çarkları yağlama” teorisinde ifade edildiği gibi yolsuzluğun ortadan kaldırılmasının daha düşük büyüme oranına yol açabileceği belirtilmiştir.

Teorik ve ampirik literatür incelendiği genellikle yolsuzluğun büyüme üzerindeki olumsuz etkisinin varlığı özellikle son dönem çalışmaları tarafından kabul edilmektedir. Diğer taraftan bazı çalışmalarda olumlu ve olumsuz etkilerin bir arada olduğu sonucuna ulaşılmamasının da konu açısından oldukça önemli olduğu görülmektedir. Ayrıca gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler açısından konuya baktığımızda da yolsuzluğun büyüme üzerine olan etkileri açısından da bir konsensüs sağlanamamıştır.

3. Yöntem, Ampirik Analiz ve Sonuçlar

Çalışmada, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemek amacıyla 27 gelişmekte olan ülkenin 2002-2019 dönemine ait 18 yıllık verileri kullanılmıştır. Tablo-1 analizde yer alan ülkeleri[‡] göstermektedir.

Tablo 1

Analizde Yer Alan Ülkeler

Ülke Adı	Ülke Adı
Arjantin	Kazakistan
Arnavutluk	Kolombiya
Belarus	Kosta Rika
Belize	Lübnan
Botsvana	Malezya

[‡] Yüksek ve orta gelir seviyesine sahip ülkelerin kişi başı milli geliri yıllık 4046-12535 \$ arasında yer almaktadır. Veri kısıtı sebebiyle 27 ülke için çalışma yapılmıştır.

Brezilya	Meksika
Bulgaristan	Namibya
Dominik Cumhuriyeti	Paraguay
Ekvador	Peru
Endonezya	Rusya Federasyonu
Ermenistan	Tayland
Guatemala	Türkiye
Güney Afrika	Ürdün
İran	

Yolsuzluğun büyüme üzerine olan etkisi denklem (1)'de yer alan regresyon modeli kullanılarak araştırılmıştır:

$$GDPGR_{it} = \alpha_i + \beta_i COR_{it} + \delta_i OPEN_{it} + \gamma_i LPOP_{it} + \phi_i LINF_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Denklem (1)'de yer alan GDPGR değişkeni büyüme hızını ifade etmektedir. Yolsuzluğun bir göstergesi olarak kullanılan COR değişkeni ise, yolsuzluğun kontrolünü göstermektedir. Çalışmanın literatür taraması kısmında yer alan tartışmalar çerçevesinde, yolsuzluğun kontrolü (yolsuzluk) arttıkça (azaldıkça), büyüme hızının artması beklenmektedir. Regresyon denkleminde dışlanan değişken sorununun ortaya çıkmasını önlemek amacıyla büyüme üzerine olan etkisi literatürde genel olarak kabul gören kontrol değişkenleri eklenmiştir. Bu kontrol değişkenlerinden birincisi, ülkelerin dışa açıklık derecesini gösteren, mal ve hizmet ithalat ve ihracatının toplamının GSYİH'ye oranı olan OPEN değişkenidir. Ülkelerin dışa açıklığının artması, ülkelerin dünya ticaretine daha fazla eklemlenmesi, ülkelerde ihracat temelli ve ithalatla rekabet eden üretim artışı sağlamaktadır. Bunun da büyüme hızını arttıracığı düşünülmektedir[§] (Krueger, 1997, s.1). Denklemde yer alan ikinci kontrol değişkeni ülke büyüklüğünü gösteren, ülke nüfusunun logaritması ile ifade edilen LPOP'tur. Bir ülkenin büyük olması daha büyük bir pazara, daha fazla üretime ve dolayısıyla artan verimliliğe işaret etmektedir. Bu etkenlerin büyümeyi arttıracığı savunulmaktadır (Alesina, 2003, s.304). Modelin son kontrol değişkeni ise tüketici fiyat endeksinde meydana gelen yıllık yüzde değişimin logaritması ile ifade edilen enflasyon oranıdır. Enflasyon yüksek ve öngörülemez olduğunda işletmelerin ve hanehalklarının düşük performans gösterdiği düşünülmektedir. Bu yüksek enflasyon ve belirsizlik büyümeyi olumsuz etkilemektedir.

[§] Literatürde dışa açıklığın büyümeyi pozitif etkilediğini belirten temel bazı çalışmalar arasında Romer (1986) ve Lucas(1988) yer almaktadır. Ayrıca, Romer (1992), Grossman and Helpman (1991) and Barro and Sala-i-Martin (1995) dışa açıklığı yüksek olan ekonomilerin teknolojik gelişmeleri özümseme konusunda daha avantajlı olduklarını, bunun da büyümeyi pozitif etkilediğini ifade etmişlerdir.

Ayrıca enflasyon ile yatırım eğilimi arasında bulunan negatif ilişki de büyümeyi olumsuz etkileyen diğer bir etken olduğu ifade edilmektedir (Barro, 2013: 105).

Regresyon denkleminde yer alan GDPGR, OPEN, LPOP, LINF değişkenleri Dünya Bankası veri tabanından elde edilirken, COR değişkeni, metodolojisi Kaufmann, Karay ve Mastruzzi (2010) tarafından oluşturulan Dünya Bankası'nın World Governance Indicators (WGI) veri setinden alınmıştır. Çalışmada kullanılan yolsuzluğun kontrolü indeksi WGI'dan alındığı şekli ile -2.5 ve 2.5 arasında değişmektedir. Veriler denkleme dahil edilebilmesi için normalize edilmiştir.

Çalışmada, yolsuzluğun büyüme üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 'Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler (Fully Modified Ordinary Least Squares – FMOLS) tahmincisi kullanılmıştır. FMOLS tahmincisi bir panelde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin her ikisinin de durağan olmayan özellikleri ile uzun dönemli ilişkilerdeki parametre heterojenliği sonucunda, Pedroni (1999, 2000)'de önerilmiştir. FMOLS tahmin edicisi, bağımsız değişkenlerin içselliğinden kaynaklanan ikinci dereceden sapmayı ortadan kaldırmak için eşbütünleşme vektörünün OLS tahmin edicisini yarı-parametrik şekilde düzeltmektedir. Pedroni (1999, 2000), eşbütünleşik paneller arasında heterojenliği açıklayan bir yapıya sahip olan "boyutlar arası grup ortalaması FMOLS tahmin edicisini" (between-dimension group-mean panel FMOLS estimator) geliştirmiştir.

FMOLS tahmini öncesinde bağımlı ve bağımsız değişkenlerin eşbütünleşik olması gerekmektedir. Bunun için öncelikle değişkenlerin durağanlığı analizleri yapılmıştır. Bu amaçla, Pedroni (1999) tarafından geliştirilen Levin-Lin ve Im-Pesaran-Shin ADF test istatistikleri kullanılmıştır.

Tablo 2

Panel Birim Kök Testi Sonuçları

	Levin-Lin ADF	Im-Pesaran-Shin ADF
GDPGR	-0.08	-1.03
COR	3.22	3.10
OPEN	2.33	1.66
LPOP	5.23	5.28
LINF	1.41	1.52

Levin-Lin ve Im-Pesaran-Shin ADF test istatistikleri, normal dağılıma sahip olmalarına rağmen, boş hipotezin reddi dağılımın sol tarafında gerçekleşmektedir. Diğer bir deyişle eksi işaretli büyük değerler birim kök hipotezinin reddine; böylece, değişkenlerin durağan olduğu sonucuna ulaşılmasına neden olmaktadır. Tablo-2’de yer alan sonuçlara göre, modelde yer alan değişkenlerin durağan olmadıkları görülmektedir.

Çalışmanın ikinci aşamasında, birim kök testleriyle durağan olmadıkları tespit edilen değişkenler arasında doğrusal bir ilişkinin varlığını araştırmak amacıyla değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisi incelenmiştir. Pedroni (1999) tarafından geliştirilen panel PP, panel ADF, grup PP ve grup ADF test istatistiklerine göre, “değişkenler arasında eşbütünleşme yoktur” boş hipotezi ele alınan model için reddedilmiştir. Buna göre, durağan olmayan değişkenlerin doğrusal bileşimlerinin durağan oldukları sonucuna varılmıştır.

Tablo 3

Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Test	İstatistik
Panel PP	-9.03***
Panel ADF	-6.23***
Group PP	-11.90***
Group ADF	-3.62***

*** %1 düzeyinde anlamlılık ifade etmektedir.

Tablo 4. ‘de, çalışmada oluşturulan model için FMOLS tahmin sonuçları yer almaktadır. Bu sonuçlara göre COR değişkeni katsayısının işareti pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, literatürle uyumlu olarak yolsuzluğun kontrolü arttıkça (yolsuzluk azaldıkça) büyümenin hızlanacağı sonucuna ulaşılmıştır. **Modelde yer alan kontrol değişkenlerine bakıldığında ise OPEN ve LPOP değişkenlerinin katsayıları beklendiği gibi pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre dışa açıklık ve ülke büyüklüğü arttıkça büyüme de hızlanmaktadır. Diğer yandan, modeldeki diğer kontrol değişkeni LINF değişkeninin katsayısının işareti de beklendiği gibi negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Enflasyonun artması büyümenin azalmasına sebep olmaktadır.

Tablo 4

** Burada COR değişkeninin “yolsuzluğu” değil “yolsuzluğun kontrolünü” ifade ettiğini hatırlatmak yerinde olacaktır.

FMOLS Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı
Sabit	0.0277 (5.0335)
COR	0.0462 (5.6405)***
OPEN	0.0415 (5.1845)***
LPOP	0.0300 (4.9231)***
LINF	-0.0108 (-10.9023)***

***, %1 düzeyinde anlamlılık ifade etmektedir.

4. Sonuç

Çalışma sonuçları, literatürde çoğunlukla vurgulanan, yolsuzluğun büyümeyi olumsuz etkilediği savını desteklemektedir. Buna göre kamusal bir başarısızlık olan yolsuzluğun, Leff (1964) ve Huntington (1968)'de ifade edildiği gibi “çarkları yağlayan” bir işlev yerine Meon ve Sekkat (2005)'i destekler şekilde “çarkları kumlayan (sand the wheels)” bir etki gösterdiği görülmüştür. Yolsuzluğun büyüme üzerindeki bu olumsuz etkisi hem doğrudan hem de dolaylı olarak gerçekleşmektedir. Yolsuzluk gelir dağılımını, beşeri sermayeyi, yatırımları, politik istikrarı ve kamu harcama kompozisyonu etkileyerek büyümeyi azaltmaktadır. Özellikle çalışmada örneklem olarak seçilen gelişmekte olan ülkeler açısından konuya baktığımızda yolsuzluğun büyüme üzerindeki bu olumsuz etkisi ayrı bir önem kazanmaktadır. Çünkü bu ülkeler hali hazırda düşük büyüme hızlarından oldukça olumsuz etkilenmektedir. Bununla birlikte yolsuzluğun diğer değişkenleri de olumsuz etkilemesi kalkınma problemlerini derinleştirmektedir.

Yolsuzluğun büyüme ve diğer unsurlar üzerinde olan etkileri, bu olgu ile mücadelenin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin elinde bulunan sınırlı kaynakların etkin kullanımı için yolsuzlukla mücadelenin şart olduğu açıktır. Bu mücadelede özellikle kamu ekonomisi alanında yapılacak şeffaflık, denetim ve hesap verebilirlik reformları önemli görülmektedir. Bu iyileştirmeler resmi ve gayri resmi kurallara, planlara, süreçlere ve eylemlere ışık tutarak yolsuzluğun önüne geçmede önemli bir adım olacaktır. Diğer önemli bir unsur da literatürde Shleifer ve Vishy (1993) tarafından ifade edildiği gibi ekonomik ve politik rekabetin geliştirilmesidir. Çünkü söz konusu gelişimin, yolsuzluğu ve etkilerini azaltarak kamu maliyesini güçlendireceği öngörülmektedir.

Kaynakça

- Acemoğlu, D., Verdier, T. (1998). Property Rights, Corruption and the Allocation of Talent: A General Equilibrium Approach. *The Economic Journal*, 108, 1381-1403.
- Aidt, T., Dutta, J. Sena, V. (2008). Governance Regimes, Corruption and Growth: Theory and Evidence. *Journal of Comparative Economics*, 36, 195–220.
- Alesina, A. (2003). The size of countries: Does it matter? *Journal of the European Economic Association*, 1(2-3), 301-316.
- Bardhan, P. (1997). Corruption and Development: A Review of Issues. *Journal of Economic Literature*, 35(3), 1320- 1346.
- Barro, R. J., (2013). Inflation and Economic Growth. *Annals of Economics and Finance*, 14 (1), 85–109.
- Barro, R. J., Sala-i-Martin, X. (1995). *Economic Growth*. New York; McGraw-Hill.
- Çetin, İ. (2020). Gelişmekte olan Ülkelerde Sosyal Harcamaların Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi. *BAİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2), 351-364.
- Ehrellich, I., Lui, F. T., (1999). Bureaucratic Corruption and Endogenous Economic Growth. *Journal of Political Economy*, 107(6), 270-293.
- Friedrich, C. J. (1972). *The Pathology of Politics: Violence, Betrayal, Corruption, Secrecy and Propaganda*. New York: Harper and Row.
- Grossman, G., Helpman, E. (1991). *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge: MIT Press.
- Gupta, S., Davoodi, H., Alonso-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of Governance*, 3: 23–45.
- Hodge, A., Shankar, S., Rao, D., S., P., Duhs, A. (2011). Exploring the Links Between Corruption and Growth, *Review of Development Economics*, 15(3), 474–490.
- Huntington, S., P. (1968). *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale University Press.
- Im, K.S., Pesaran, M.H. ve Shin, Y. (2003). Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74.
- Kaufmann, D., Aart Kraay and Massimo Mastruzzi (2010). "The Worldwide Governance Indicators : A Summary of Methodology, Data and Analytical Issues. World Bank Policy Research Working Paper No. 5430.
- Keefer, P., Knack, S. (1997). Why Don't Poor Countries Catch up? A Cross-national Test of an Institutional Explanation. *Western Economic Association International*, 35, 590-602.

- Krueger, A. (1997). Trade Policy and Development: How We Learn. *American Economic Review*, 87(1),1-22.
- Leff, N., H. (1964). Economic Development Through Bureaucratic Corruption. *American Behavioral Scientist*, 82 (2), 337–41.
- Levin, A., Lin, C.F., Chu, C.S.J. (2002). Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics*, 108 (1), 1-24.
- Levine, R., Renelt, D. (1992). A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regressions. *The American Economic Review*, 82 (4), 942-963.
- Lucas, R. E. (1988), On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22 (1), 3-42.
- Lui, F., T. (1985). An Equilibrium Queuing Model of Bribery. *Journal of Political Economy*, 93 (4), 760-781.
- Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110 (3), 681-712.
- Mauro, P. (1998). Corruption and the Composition of Government Expenditure, *Journal of Public Economics*, 69, 263–279.
- Meon, P., Sekkat, K. (2005). Does Corruption Grease or Sand the Wheels of Growth? *Public Choice*, 122 (1), 69-97.
- Mo, P. H. (2000). Income Inequality and Economic Growth. *KYKLOS*, 53 (3), 293–316.
- Mo, P. H. (2001). Corruption and Economic Growth. *Journal of Comparative Economics*, 29, 66–79.
- Myrdal, G. (1977). *Asian Drama: An Enquiry in the Poverty of Nations*, New York, NY: The Twentieth Century Fund.
- Nye, J. S. (1967). Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis. *The American Political Science Review*, 61(2), 417-427.
- Pedroni, P. (1999). Critical Values for Cointegration Tests in Heterogeneous Panels With Multiple Regressors, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(SI), 653-670.
- Pedroni, P. (2000). Fully-modified OLS for Heterogeneous Cointegrated Panels. *Advances in Econometrics*, 15, 93-130.
- Pellegrini, L., Gerlagh R. (2004). Corruption's Effect on Growth and its Transmission Channels. *KYKLOS*, 57 (3), 429–456.
- Romer, P. M. (1986), Increasing Returns and Long-run Growth. *Journal of Political Economy*, 94 (5), 1002-37.

- Romer, P. M. (1992), Two Strategies for Economic Development: Using Ideas and Producing Ideas, World Bank Annual Conference on Economic Development, Washington, DC, The World Bank.
- Shleifer, A., Vishny, R. W. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*. 108(3), 599-617.
- Swaleheen, M. (2011). Economic Growth with Endogenous Corruption: An Empirical Study. *Public Choice*, 146 (1), 23-41.
- Tanzi, V. (1998). Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *IMF Staff Papers*, 45(4), 559-594.
- Vaal, de A., Ebben, W. (2011). Institutions and the Relation between Corruption and Economic Growth, *Review of Development Economics*, 15(1), 108–123.